
Система уроків з вивчення творчості Олександра Довженка Урок третій*

Людмила Назаренко,
вчитель-методист ЗОШ I—III ст. № 45
м. Миколаїв

Тема уроку. Війна як лакмус в оцінці життя, смерті, кохання, віри, ідеалів за кіноповістю «Україна в огні» О. Довженка

Мета літературної освіти: продовжити роботу над інтерпретацією основних моментів твору О. Довженка, розкрити особливості творення жіночих образів, діалектичне розуміння війни, моральний вплив її на людину; виявити розуміння учнями символів, вчити старшокласників правильно розуміти проблеми епохи, за якої жив митець; сприяти розвитку читачької компетентності, самовдосконаленню навичок праці з інформаційними джерелами; формувати вміння критично і толерантно ставитись до різних точок зору, розвивати творчі здібності учнів-читачів; виховувати основні моральні цінності.

Цілі: цілісно сприймати композицію тексту; проаналізувати ставлення автора до війни, України, її народу; узагальнювати, систематизувати опрацьований матеріал; проводити дослідно-пошукову роботу; висувати гіпотезу; обмінюватись враженнями щодо прочитаного; формулювати власну позицію; надавати оцінку; зіставляти авторську оцінку з власною; досягати мовні засоби, використані автором; самостійно здобувати нові знання з різних джерел, обробляти їх; володі-

ти навичками праці з різними джерелами, візуалізувати матеріал; визначати цінність твору; доводити власну позицію стосовно прочитаного тексту, знайденої або побаченої, почутої інформації, створювати, розробляти, моделювати проекти; виконувати творчі завдання; оперувати літературними знаннями; передбачати кінцевий результат своїх дій.

Завдання: виявити типове і відмінне в жіночих образах; проаналізувати образ вогню як різноманітної категорії для вираження почуттів, наслідків війни; написати міні-твір або підготувати усне повідомлення за самостійно складеним планом на одну з тем: «Моє ставлення до образу Олесі» або «Образ народу у творі «Україна в огні» О. Довженка».

Змістові лінії літературної освіти:

Л – опрацювання художнього твору;

А – система людських цінностей;

К – художнє слово як увічнення для поколінь досвіду життя людини, її думок, переживань; вибір життєвого шляху; людина і суспільство;

М – формування повної зв'язної аргументованої відповіді або умотивованої відповідь, повідомлення;

Д – формування системи компетенцій, загальних умінь і навичок читачької діяльності.

* Уроки 1, 2 див. у журналі УЛЗШ №№ 11, 12 – 2014

Компетенції учня-читача: домінувальні: читацька, літературознавча, інформаційна, комунікативно-мовленнєва; **фонові:** діяльнісно-операційна, творча.

Очікувані (плановані) результати: читання й інтерпретація змісту кіноповісті, представлення результатів виконання дослідницьких завдань, накопичення емоційно-чуттєвого досвіду, розуміння людини, її вчинків у надзвичайних умовах.

Тип і різновид уроку – заняття з літератури в системі інформаційних технологій навчання учня-читача.

Теоретико-літературні поняття: кіноповість (повторення).

Літературно-мистецькі зв'язки: живопис (О.Дейнека. «Мати»), історія, інформатика, суспільствознавство, музичне мистецтво («В землянці»).

Інформаційні засоби навчання, посібники, матеріали, програмне забезпечення уроку літератури: комп'ютер, текстовий редактор, програми для створення мультимедійних презентацій, CD-диски.

Варіативне домашнє завдання: провести компаративний аналіз творів «Україна в огні» О. Довженка та Г. Тютюнника «На згарищі» + оформити у вигляді буклету виконану дослідницьку роботу з теми: «Поетична стилістика кіноповісті «Україна в огні» + висловити враження від кінофільму «Україна в огні» (усно).

II. Модель уроку-заняття з літератури **Композиція та сюжетно-змістові лінії літературної освіти школярів** **Зачин уроку**

I. Вступне слово-звернення вчителя до учнів-читачів

Дорогі друзі! Ми народились і виростили в мирний час. Ми ніколи не чули сирен, що сповіщають про військову тривогу, не бачили зруйнованих фашистськими бомбами будинків, не знаємо, що таке нетоплена тривалий час оселя і мізерний військовий пайок. Нам важко повірити в те, що людське життя обірвати так само просто, як вранішній сон. Про окопи і траншеї ми маємо уявлення лише з кінострічок, художніх творів та розповідей фронтовиків. Для нас війна – історія. Перемога нашого народу у Великій Вітчизняній війні не тільки радість, а ще й скорбота. Було підраховано, що з кожної сотні тих, хто воював, залишилось у живих лише троє. Трагічні події часів Другої світової війни сприймалися Олександром Петровичем важко: він узяв долю країни до серця. І цей біль, ці муки будили його сумління, прояснювали розум, підводили до розуміння причин трагедії, що сталася.

Великі художники ідуть до людства як повпреди своїх народів, як речники їхніх дум і устремлень. Через особу художника народ виповідає світові себе, своє найзаповітніше. Саме з такою місією входить в царину світової культури Олександр Довженко.

О. Гончар

Основна частина

II. Орієнтаційно-прогностична лінія літературної освіти

Повідомлення, корпоративне формулювання теми уроку, читацьких завдань

Розгляду кіноповісті «Україна в огні», яка є репрезентантом думок і відчуттів О. Довженка в ті часи, ми присвячуємо сьогоднішній урок. Сформулюйте читацькі завдання, які ви спроможні розв'язати на цьому уроці, на підставі теми й отриманого домашнього завдання.

Визначення особистісно важливих цілей діяльності

(Учні за допомогою вчителя визначають цілі діяльності.)

Умотивування наступної діяльності вчителем або/і школярами

Ніхто й ніколи не дослідить, коли і за яких обставин народ народжує своїх геніїв. Вони з'являються не за рознарядкою і не шляхом певного відбору, тому на їх долю і долю їхньої творчості випадає часом багато прикросців. Як же високо ширяла думка Довженка, як далеко в часі і просторі простиралась енергія його душі, спробуємо дізнатись, продовживши роботу над кіноповістю, а також дослідимо долю народу крізь призму авторського бачення й оцінки.

Позитивна настанова на вирішення літературно-мистецьких завдань

Маємо всі підстави, щоб вирушити в путь і пере-свідчитись, що ніхто з письменників I половини ХХ століття, як Довженко, не володів даром всебачення і про-світництва. Наш шлях не буде легким і потребуватиме від вас читацького досвіду, нестандартності мислення, але сподіваюсь, що ви впораєтесь.

Кульмінаційні моменти **розв'язання літературно-мистецьких завдань**

III. Проективно-операційна лінія літературної освіти

Представлення результатів самостійної читацької діяльності учнів-читачів (I група)

Засудження війни в кіноповісті «Україна в огні»

Для Довженка суттєвою була тільки правда і більш нічого, крім правди. Для нього Україна – це українці. Тому в центрі твору – трагічна доля Лавріна Запорожця, простого селянина-хлібороба, що уособлює собою долю всього українського народу.

І хоч як не відвертали наш народ від його історії, національна генетична пам'ять зберегла її для нас. Коли Лаврін Запорожець побачив перед собою невблаганне обличчя смерті, раптом озвався в ньому голос його далекого предка Байди: "І стрепенулася у Запорожця нелюдська жадоба життя. З широких українських степів, з ярів і темних байраків повіяло на нього смалятиною історії, головошками, димом і кривавою парою". З козацьким завзяттям кидається він у нерівний бій за життя і перемагає. У цьому епізоді Запорожець уособлює силу і безсмертя українського народу, який мужньо виніс на своїх плечах воєнне лихоліття і зумів загоїти страшні рани, відродитися до нового життя.

За всю свою історію Україна жодного разу не пішла війною на інший народ, не зазіхнула на чужі землі, чуже багатство. А захищатися доводилося нерідко. І пережити найстрашніше з воєн – Другу світову. Довгий час ми не знали всієї правди про неї. Та сьогодні до нас доходять документальні й художні твори, заборонені раніше як "антирадянські" чи "націоналістичні". Серед них кіноповість Олександра Довженка "Україна в огні" – чесна, неприхована правда про перший період війни.

Коли славний князь Ігор вів свої хоробрі полки на ратні подвиги за землю Руську, небо послало йому лиховісний знак — сонячне затемнення. Може, то було застереження всьому роду людському: війна – це велике зло, це потьмарення розуму й затемнення душі? Для чого люди навчилися вбивати один одного, кому потрібна війна? Невже її вигадала людина – Боже створіння, вища істота на землі? Які темні сили беруть у свій полон цілі народи?

Хто ж допустив таку страшну наругу над цілим

народом? Може, ті, що відділили нас від нашого минулого, від загальнолюдських та національних духовних цінностей, привівши до історичного безпам'ятства? "Обучали класам", виховували нігілістів, зрадників, "людей-гвинтиків". А самі бездарно стояли біля керма, втративши всяку відповідальність за долю народу.

А наші багатостраждальні жінки! Через яке пекло їм довелося пройти! Принижені, понівечені, згвалтовані, вони не втрачали людської гідності, сили духу, життєвої мудрості.

Героїні О. Довженка не стають на шлях активної боротьби, але людську гідність не втрачають у тій страшній веремії, початку війни. Устами Лавріна Запорожця письменник закликав, "якщо й судити людей, то по закону народного лиха". А це значить, що слід бути гуманістом, ненавидіти будь-яке насильство. Олександр Петрович вірив у те, що хай дорогою ціною, але біда навчить, мусить навчити шанобливого ставлення до людини.

Написана по гарячих слідах війни, кіноповість передає глибоке душевне потрясіння О. Довженка всенародною трагедією. Образ війни складається не з окремих замальовок. Він постає через систему образів, показ ситуацій, психологічного стану персонажів, настрою окремих людей, цілих суспільних груп. Митець розкриває й засуджує «філософію» нищення, засуджує війну, підкреслює її аморальність: нищиться душа людини, проявляється інстинкт убивці.

Виникає природне запитання: чим має відповісти народ? Ненавистю й бажанням помсти. Довженко навмисне нагнітає такі почуття, показуючи жадливі злочини звироднілих фашистів, від яких «кам'яніє серце». Водночас письменник пропонує єдиний порятунок: «лікувати співвітчизників красою, рятувати душу добром». Довженко-гуманіст дивиться в перспективу, він переконаний: коли мене «час страждання», народжуватимуться особистості, здатні усвідомити, що «рушієм і мірою життя є добро».

Високим патріотичним пафосом через століття перегукуються «Україна в огні» з безсмертним «Словом о полку Ігоревім». Письменника звинувачували у трагедійному звучанні його твору, бо це було відступом від принципів соцреалізму. Та зображення життєвої правди без фальші та прикрас були для Довженка важливіше за будь-які догми.

Обмін враженнями від почутого, прочитаного, побаченого

Висловіть особисте ставлення до війни.

Чи можна виправдати приниження і вбивство людей?

«В цій війні не буде переможців. Будуть загиблі й уцілілі», – сказав байдуже Пальма. Чи правий був італійський офіцер? Думку обґрунтуйте.

Зачитайте і прокоментуйте слова Л. Запорожця, звернені до портрета Й. Сталіна. (Що буде з нашим народом?...Важка доля народна...чую смерть.)

Представлення результатів самостійної читацької діяльності учнів-читачів (II група)

Мікрофільм «Образ України у творі Олександра Довженка «Україна в огні»

Без перебільшення можна сказати, що всі твори мистецтва про війну славили Сталіна, а ось знайшовся сміливець Довженко, котрий знехтував цим. Розплата була надто жорстокою, бо цей твір про війну міг бути удостоєний світовим мистецтвом високої нагороди, як, скажімо, "Земля", але про нього мовчали довго, понад двадцять років.

Образ землі розвивається в тексті, набуваючи нових відтінків, значень, і є наскрізним. Вагоме місце

посідає образ землі як Батьківщини, осердя національного життя. У кіноповісті «Україна в огні» це чи не найголовніший символ. Лєвова частка згадувань землі припадає на значеннєвий відтінок, пов'язаний із семантикою краси, плідності й неповторності. Тому протиставляється рідний край і чужина. Чужа земля для Олєси та Христї – це трагедія: «Нїмєччина! – кричала дївчина в вїкно вагона. – Остання українська станція! – сказав хтось у прочинєні дверї. Заплакав, затужив вагон. Олєся й Христїя глянули одна на одну. – Чуєш? Чужа земля...»

Отже, земля постає не тільки як простір, обмежений певними географічними рамками, а як найбільша пристрасть людини, її духовна субстанція й запурука життя – повноцїнного, національного, бо жити на чужинї – трагедія. Образ землі постає і кризь призму її історичного буття. Саме тому неодноразово повторюється думка, що українська земля – козацька, сповнена величї та звїтяг.

Вороги бачать у нїй лише об'єкт територіальних і моральних претензїй. Ерїх фон Крауз не раз підкрєлює, що цю землю можна їсти – така вона плідуча й чиста. Це викликає в нього своєрідний екстаз, бо може приносити великі прибутки. Так кризь образ землі постає основний конфлікт твору – протиставлення двох начал – руйнівного й творчого, гуманїстичного й антилюдяного. Стан землі окреслює і стан душі людини, суцїї на цїй землі, протиставлення вїйни й миру, від яких найбільше страждає саме земля.

В увявленнї українських жїнок земля – місце, де повинна бути щаслива родина, тому твір починається й завершується пїснею «Ой пїду я по роду гуляти». Попри все Олєся та Христїя намагаються повернутися в Україну. Зганьблена ворогом, морально знищена жїнка – сплєндрована, понївечена ворогом Україна.

Вїйна розкидала по ворожих таборах батьків і синїв – Товченків, Хуторних, Гаркавенків. Правда, непутяцї дїти прозрївають від жадливої правди вїйни, усвідомлюють свою страшну помилку і поспїшають виправити її, та не всі. Дехто так і лишається зрадником, покидьком, поліцаєм.

Кїноповїсть «Україна в огні» була одним з перших творїв, в якому на тлї смертельного двобою з фашизмом принципово ставились проблеми незалежності нашої країни, історичної пам'ятї, гуманїзацїї суспільства й особистостї, засудження вїйни, вперше заперечувалися постулати сталїнізму.

Представлення фрагментів пошукової діяльності учнів-читачів (III група)

Обмін враженнями від почутого, прочитаного, побаченого

Що найбільше вразило під час дослідження означеної теми?

Назвіть епітети, які використав Довженко, створюючи цей образ. («Кривава», «попалена», «розбита», «поруйнована», «обездолена в загравах пожеж».)

Що обцїяв Ерїх Кох своїм воїнам? (45 га кожному нїмцю.)

Прокоментуйте слова Жан-Жака Руссо: «Ви загнили, якщо забудете, що плоди належать усім, а земля – нікому!»

Якою була смерть Ернста фон Крауза?

Представлення результатів пошукової діяльності учнів-читачів (IV група)

Розкрийте своєрідність композицїї повїсті.

(У тексті «Україна в огні» наявні 59 окремих роздїлів, які є фрагментами тексту, що тяжїють до кїнокадрїв, але не мають такої однозначності, як у кїно, а сягають органічності літературного твору. Але це ще й

кіноповість, тому можна говорити про розділи. Епізоди, покладені в основу цих розділів, – надзвичайні, виняткової сили, що виростають до символів: люди у ярмах і шлеях в середині ХХ століття орють землю; цнотлива і скромна дівчина відчайдушно пропонує себе першому стрічному, але нашому воїну, щоб не дістатися ворогові; хлопець обіцяє коханій повернутися до неї за будь-яку ціну, хоч бронзовим пам'ятником за вікном; двоє українців душать один одного на колючому дроті концтабору за переконання; батько записує дочку на німецьку каторгу; мати гонить власного сина-поліцая дрючком у партизани. Світ знову розколовся на «своїх» і «чужих» незалежно від ступеня кровної спорідненості. То кожна ж така картина – відображення кричущих протиріч, якими сповнене життя нашого народу, відображення як зовнішньої, так і внутрішньої трагедії України. Фрагменти тексту не мають спеціальних маркерів, а виділені відступами один від одного на відносно самостійні мікророзділи без назв. Кожний елемент твору, яким є так званий розділ-кадр, нагадує невеличку новелу. Принцип композиції – «вінок новел». Окремі фрагменти тут сплетені між собою за логікою мотивів, життєвих доль героїв, а також авторського ставлення до них. Сюжет побудовано майже цілком на «окупаційному» матеріалі. Довженко практично не показує боротьби народних месників (за винятком деяких епізодів), попри те, що в радянській літературі, зокрема в українській, з'являлося чимало творів про життя народу в тилу ворога як про суцільну активну боротьбу з фашистами. Вірній правді життя, Довженко порушив проблему людини на війні і в тилу саме з таких позицій.

Таким чином, композиція кіноповісті О. Довженка характеризується логічною і художньою вмотивованістю епізодів, сцен і їх зіткнень, зануренням у глибину подій і доль героїв, що кинуті у вир страшних випробувань, і хоч потопають, та не гинуть. Уся композиційна структура підкорена принципу доцентровості, бо всі мікрочастинки повісті стягнуті в один вузол, а всі лінії ведуть до одного центру, яким є образ України.)

Виконання аналітико-синтетичних дій учнем-читачем за текстом художнього твору

Яку людину можна назвати патріотом?

Яким постає образ народу в кіноповісті?

Ким є Тетяна Запорожець з погляду родинних зв'язків? У чому виявилось її пророцтво?

Розгляд ілюстративного матеріалу; прослуховування уривків музичного твору

Як звеличено образ матері на репродукції картини О. Дейнеки «Мати»?

Якого колориту досягає зображена сцена? (Міфологічної величі.)

У чому проявляється ніжність і турбота матері?

Порівняйте Тетяну Запорожець із зображеною героїнею на полотні.

Як перегукується пісня з образами кіноповісті і репродукції картини?

Пригадайте пісні сучасних виконавців про війну.

Доберіть слова, які найбільш влучно характеризують жінок.

*Хіба умерти можна їй,
В гарячій захлинутись крові,
Коли на справедливий бій
Зовуть і дерева в діброві,
Коли живе вона в міцній
Сім'ї великій, вольній, новій?*

(М. Рильський. «Слово про рідну матір»)

Яка місія жінки була за часів війни? Чим жили вони, що ними керувало в страшні часи? («Ми матері нашого роду. Треба все перенести, треба родити дітей, щоб не перевівсь народ. Я вірю, Христе, вірю!... Я вірю! І ти вір, Христе. Вони тебе душать, а ти вір! Вони тебе б'ють, а ти вір...»)

Як склалася подальша доля Олесі і Христі? Як змінилась їхня зовнішність? Чому автор не подає детальний опис цього періоду їхнього життя?

Назвіть характерні риси українських жінок. Назвіть індивідуальні і типові риси героїнь. (Усе краще, що є в українському етносі, Довженко втілює у величких, прекрасних образах жінок: краса, талант, працьовитість, чуттєвість, патріотизм, любов до рідної землі, вболівання за долю всіх взагалі і кожної людини окремо. Усі вони, без винятку, трагічні. І кожний образ уособлює та конкретизує загальний образ України.)

Чи можемо вважати вчинок Левчихи героїчним?

Які художні деталі вказують на те, що Мотря свідомо йшла на смерть? (святковий одяг)

Яка ціна краси й таланту під час війни? (Рабиня, що вмів співати, – втіха для німкенів.)

Чому Христя стала дружиною італійського офіцера?

Чому відповіді дівчини на допиті збивали прокурора з пантелику?

Чи справедливим був суд над нею?

Ваші думки з приводу помилування її Лавріном Запорожцем. Як би ви вчинили на його місці?

Чи вмів жити, чи вправі був засуджувати власну дружину Сіроштан: «Отака й моя баба десь у Вінниці зосталась. З німцями, видно, качається. От, їй-богу, заберу Вінницю, голову одрубаю!»?

Контекстне особистісно-значиме прочитання твору, виявлення місця, ролі автора у вітчизняній і світовій культурі (історико-літературний, духовно-мистецький контекст)

Зачитайте уривки з твору, які свідчать про жорстокість фашистів.

С. 74. «...випив молока і застрелив жінку».

С. 115. «Клацали цілі родини додолу в ряд і стріляли, підпалюючи хати. Вішали, регочучи до клінічної пристрасті, ганялись за жінками, однімали і кидали в огонь... Високе полум'я гуло у саме небо, тріщало, вбухало глухими вибухами, і тоді великі солом'яні пласти вогню, немов душі розгніваних матерів, літали в темному димному небі і згасали далеко в пустоті небес. Горіло все село».

С.101 «...незчисленними ешелонами вивозили людей в Німеччину».

Підтвердьте текстом, що народ не скорився завойовникам.

(С.131. «В цій країні не буде переможців. Будуть загиблі й уцілілі», – сказав байдуже Пальма.

«Село стояло по горло в воді під млином, але відмовлялося обрати старосту».

С.166. «Вистріляли Запороженкові хлопці всі покладені їм в житті набої, добре потрудились і поспали спати на віки вічні. Смерть не поскупилася на них, не пожаліла на них ні гриму, ні фарб, ні роз'ятрених ран, ні жорстоких нелюдських каліцтв. Кожному відпустила вона пудів по двісті гарячих осколків, і куль, і огненних шарів температури надзвичайної...»)

Якщо Батьківщині загрожує небезпека, то чи варто ставити особисті інтереси, образи на перший план? Відповідь обґрунтуйте або підтвердьте текстом. (С.108. «Якщо ти людина, а не диявол, то мусиш знати, що часом в'язні і судді повинні битись поруч, коли Батьківщина гине!»)

Наскільки володів Олександр Петрович знаннями стратегії і тактики ведення бою? Зачитайте.

Висловіть думку про роль автора у вітчизняній і світовій культурі.

Узагальнення та систематизація читацьких вражень, літературо-(філологіко)знавчих компетенцій, навиків старшокласників

Назвіть провідну думку твору. (Козацькому роду не буде переводу.)

Яка тема твору? (Непереможність і незнищенність українського народу.)

Які почуття у вас викликають слова Олесі: «У мене друга вдача. Я м'яка, невойовнича. В мені зло не тримається. Все прощаю, як дурна. Все забуваю. Жити треба...»

Літературно-мистецька діяльність читачів: дослідно-пошукові завдання, творчі (усні й письмові) роботи, художнє читання (розказування) текстів (уривків) напам'ять

Дослідити значення образу вогню у творі «Україна в огні» О. Довженка.

Дослідити поетичну стилістику кіноповісті.

Написати міні-твір або підготувати усне повідомлення за самостійно складеним планом на одну з тем: «Моє ставлення до образу Олесі» або «Образ народу у творі «Україна в огні» О. Довженка».

Представлення, демонстрація результатів читацької діяльності: звіт учня-читача за результатами прочитання й опрацювання художнього твору, різнопланових літературно-критичних матеріалів за творчістю письменника

I група

Пожежа: «Минали дні, минали ночі в загравах пожеж».

Блискавка: «... раптом передсмертна блискавка освітля усю її свідомість».

Світло: «Вони ще не вийшли з бою, очі їх дивились далеко вперед і горіли лютим огнем».

Війна: «Димом сходили обрії. Вогняні вали з громом і гуркотом не один раз перекочувалися із заходу на схід». «Горіло залізо, десант, горіла сталь...»

Смерть: «І от потроху, день за днем, село за селом, пожежа за пожежею, смерть за смертю, прийшов Крауз до останнього висновку – кінець... Кінець Німеччини Гітлера і його полковника Ернста фон Крауза. Кінець».

Тотальне знищення: «Деся недалеко горіло... Здавалось, захитався цілий світ».

Моральне чистилище: «Не раз і не два кричало, горіло огнем у грудях дівоче її сумління під тиском мерзоти і невблаганного насильства на широкому терені аморальності і занепаду».

II група

У кіноповісті письменник використовує прийом контрастів: відображення кричущих протиріч, якими сповнене життя нашого народу. Крім того, можемо спостерігати прийоми опису сну чи видіння. Вони виконують роль ретардації (гальмування) дії для глибшого її осмислення (тяжкопораненому В. Кравчині на операційному столі ввижається, то як його витягають з палаючого танка, то як він керує атакою, то як падає від вибуху ворожої гранати.

Сон Ернста фон Крауза про те, як його піймали партизани і покарали за скоєне, служить у ролі передачі подій, що незабаром стануться).

У поетичній стилістиці сценарію чільне місце належить метафорі, персоніфікації та алегорії: «степи гнівом утопано та прокляттям, та тугою, та жалем», «на другий день затужила вся вулиця», «плакав вагон», та й сама назва твору метафорична – «Україна в огні».

Підтекст посилює психологізм твору. Так, замість тривалого діалогу між Забродою і Запорожцем, в якому передано всю напругу їхньої взаємної ненависті, автор подає одну-єдину фразу: вони подали один одному руки, розстрілявши тут же один одного очима».

У кіноповісті багато неприхованої символіки. Це і прізвища головних героїв, і назва села – Тополівка, і 5 синів.

Україні немає без пісні, тому не випадково вони є складовою твору: «Ой піду я до роду гуляти», «Усі гори зеленіють, тільки одна гора чорна», «Летіла зозуля через мою хату», «Не вернемось, чайко, ти матінко наша». Народна пісня супроводжує все життя героїв, є виразником їхніх дум, мрій і почувань.

Отже, поетична стилістика кіноповісті багатогранна і свідчить про майстерність автора.

IV. Рефлексивно-корективна лінія контролю літературної освіти, читацького досвіду учнів Обмін враженнями від почутого, прочитаного (за творчістю письменника)

Назвіть найвдаліший виступ однокласників.

Чи можна назвати О.Довженка націоналістом?

У чому полягає безкомпромісність письменника?

Назвіть моменти твору, які справили на вас незабутнє враження, запам'ятались найбільше.

Оперативний контроль літературно-читацького досвіду учнів

Методична ремарка.

Внутрішнє оцінювання складається із самооцінки учня-читача й взаємооцінювання, що здійснюється членами групи. Зовнішнє оцінювання — оцінка вчителя. Вважаємо найдоречніше поєднання трьох оцінок: самооцінки + взаємооцінки + оцінки вчителя з виведенням середнього балу.

Варіативні завдання домашньої читацької роботи

V. Заключне слово-епілог словесника

Роль системи образів для розуміння змістів (смислів) художнього твору

Твір Довженка воєнного часу відобразив незламність народу в тяжкій боротьбі й глибокий драматизм цієї боротьби. Зосередивши основну увагу на долі сім'ї Запорожців, О. Довженко зумів у яскраво художній формі відтворити трагізм «невдатної історії» всього українського народу. Автор змальовує апокаліптичні картини початку війни, безладний відступ військ та його причини, тупоголових кар'єристів і шкурників, фашистську окупацію, вивезення молоді в німецьке рабство, партизанську боротьбу проти окупантів і, нарешті, панорамну батальну картину перелому в ході війни та звільнення Тополівки.

Заключний акорд кіноповісті, де у сплюндрованій ворогом рідній Тополівці знов зібралися Запорожці, незважаючи на всі трагічні обставини, проіннятий провітлюю думкою, що козацькому роду не буде переводу.

І не буде! Щастя вам, здоров'я і мирного неба над головою!

Література

1. Віртуальний музей О.Довженка — <http://dovzhenko.org.ua>, http://gloss.ua/expo/places/Muzej_nacyonalnoj_kynostudyjy_xudozhestvennyx_filmov_ym_A_Dovzhenko

2. Довженко О. Зачарована Десна. Україна в огні. Щоденник / К.: Веселка, 1995. — 575 с.

3. Довженко О. Зачарована Десна. Україна в огні. Щоденник: Посібник для 11 кл. / автор-укладач В.В.Паращич. — Харків.: Ранок, 1999. — 96 с.

4. Саєнко В., Ладигіна О. «Україна в огні»: нове прочитання кіноповісті // Українська мова та література. — 2004. — № 41 (393). — С. 11–13.